

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ(Qualitative Research โดยใช้เทคนิคการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็น และผสมผสานวิธีเชิงคุณภาพอื่นๆ กำหนดระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

- 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) จากสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว หมู่ที่ 1 ต.นาเสียว อ.เมือง จ.ชัยภูมิ จำนวน 20 คน โดยกำหนดคุณสมบัติที่สำคัญคือ อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านนาเสียว อย่างน้อย 10 ปี และเป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว อย่างน้อย 5 ปี เป็นผู้ที่มีความชำนาญและได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่มทอผ้า มีประสบการณ์ในกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ครบวงจรและมีประสบการณ์ในการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าไหม อย่างน้อย 10 ปี

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย ได้แก่

3.2.1 แบบสังเกต เป็นแบบบันทึกการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการกระบวนการทอผ้าไหม การสาธิตและการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว

3.2.2 การประชุมระดมความคิดเห็น เป็นเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพของสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว โดยมีประเด็นการประชุมเพื่อระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการทอผ้า การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้า และแนวทางในการจัดการความรู้เพื่อสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว

3.2.3 แบบสัมภาษณ์ เป็นเครื่องมือที่เป็นแนวคำถามเพื่อการศึกษาข้อมูลในประเด็นหลักที่สำคัญ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเป็นรายบุคคลจากกลุ่มเป้าหมายซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ประธานกลุ่มและสมาชิกของกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว เพื่อศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบริบทกลุ่มทอผ้า เช่น ประวัติความเป็นมาของการทอผ้าในชุมชน ประวัติและความเป็นมาของกลุ่มทอผ้า กระบวนการทอผ้าในอดีต การถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้า การจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าไหม ปัญหาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ฯลฯ

3.2.2 การสนทนากลุ่ม การสนทนากลุ่มเป็นกิจกรรมที่เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยมีประเด็นแนวคำถามในการสนทนากลุ่มที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น เป็นประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่มเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ โดยใช้แนวคำถามเช่นเดียวกับการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้สมาชิก

กลุ่มทอผ้ากลุ่มเป้าซึ่งได้ให้ข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงแล้ว ได้ร่วมสนทนากลุ่มเพื่อแสดงความคิดเห็นร่วมกันและสรุปเป็นแนวทางเดียวกัน โดยจะเน้นประเด็นคำถามหลักในการสนทนาเกี่ยวกับการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหม ปัญหาในการความรู้ รวมทั้งแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว

3.2.3 การสาธิตการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้า เป็นเครื่องมือที่เป็นวิธีการในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้า

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพหลายวิธี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้อง และสรุปประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ให้ตรงกัน ดังนี้

1) จัดประชุมระดมความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียวเกี่ยวกับพัฒนาการในการจัดการความรู้ของกลุ่มทอผ้า การสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้า ปัญหาการจัดการความรู้และร่วมกันหาแนวทางในการจัดการความรู้สืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว

2) สัมภาษณ์เชิงลึกสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว เกี่ยวกับการสร้างความรู้และวิธีการแสวงหาความรู้กระบวนการทอผ้าไหม อาทิ วัตถุดิบในการทอผ้า ขั้นตอนการทอผ้า ลักษณะและวิธีการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ทอผ้า ลักษณะการจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ในการทอผ้า เป็นต้น

3) จัดสนทนากลุ่มสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกันกับการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีอื่น ๆ เกี่ยวกับแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ได้แก่ การสร้างความรู้และวิธีการแสวงหาความรู้การทอผ้าไหม เช่น วิธีการทอผ้า วัตถุดิบในการทอผ้า ลักษณะและวิธีการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ทอผ้า ลักษณะการจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้า รวมทั้งปัญหาในและแนวทางในการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้า

4) สาธิตการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว เพื่อเป็นการทบทวนและตรวจสอบทักษะและวิธีการที่ดีในการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้า

5) จัดประชุมสมาชิกกลุ่มทอผ้า เพื่อสรุปองค์ความรู้และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลภูมิปัญญาการทอผ้าไหมและรายละเอียดแนวทางในการจัดการความรู้การทอผ้าไหมบ้านนาเสียว โดยการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย

6) จัดทำเอกสารรายงานและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลการวิจัยต่อสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้สนใจทั่วไป

3.3.2 กิจกรรมการวิจัย

กิจกรรมการวิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อให้ได้ข้อมูลถูกต้องและครบถ้วนตามวัตถุประสงค์การวิจัย มีหลายวิธี ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การประชุมระดมความคิดเห็น การสาธิต การประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยดำเนินการวิจัยภาคสนามที่กลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว หมู่ 1 ต.นาเสียว อ.เมือง จ.ชัยภูมิ รายละเอียดกิจกรรมการวิจัยดังนี้

1) การเตรียมความพร้อมของนักวิจัย โดยการจัดประชุมร่วมกับสมาชิกกลุ่มทอผ้า ณ ที่ทำการกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว หมู่ 1 ต.นาเสียว อ.เมือง จ.ชัยภูมิ ซึ่งเป็นบ้านของประธานกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว

2) การเตรียมความพร้อมของสมาชิกกลุ่มทอผ้า เพื่อให้มีความพร้อมในการดำเนินการและมีส่วนร่วมในการวิจัย โดยการพบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับสมาชิกกลุ่มทอผ้า นอกจากนี้ยังได้เดินทางไปเยี่ยมบ้านของสมาชิกกลุ่มทอผ้าในระหว่างที่กำลังทอผ้า ทำให้เกิดความคุ้นเคยมากยิ่งขึ้นและทำให้ทราบความรู้ความสามารถ ประสบการณ์และพัฒนาการของช่างทอผ้าแต่ละคนเป็นอย่างดี

3) จัดประชุมระดมความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว เกี่ยวกับการดำเนินงานและพัฒนาการของกระบวนการทอผ้าไหม สภาพปัญหาและแนวทางแก้ไข เกี่ยวกับการสืบทอดภูมิปัญญาการจัดการความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าไหม

4) การสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับประวัติชุมชนบ้านนาเสียวในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทอผ้าไหม บริบทกลุ่มทอผ้า อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้ในการทอผ้า กระบวนการทอผ้าไหมมัดหมี่ การถ่ายทอดความรู้การทอผ้า ปัญหาการทอผ้า โดยการสัมภาษณ์ประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียวซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนและบริบทของกลุ่มทอผ้า มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการทอผ้าและการถ่ายทอดความรู้การทอผ้าเป็นอย่างดี

5) จัดสนทนากลุ่มสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีอื่น ๆ เกี่ยวกับแนวทางในการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว อาทิ การสร้างความรู้และวิธีการแสวงหาความรู้การทอผ้าไหม เช่น วิธีการทอผ้า วัตถุดิบในการทอผ้า ลักษณะและวิธีการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ทอผ้าไหม ลักษณะการจัดเก็บความรู้ การเผยแพร่และถ่ายทอดความรู้ และการใช้ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าไหม รวมทั้งปัญหาในและแนวทางในการสืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว เป็นต้น

6) สังเกตแบบมีส่วนร่วมในการประชุมปฏิบัติการเพื่อสาธิตการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหม เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์และเครื่องมือในการทอผ้า วิธีการใช้อุปกรณ์และเครื่องมือในการทอผ้า ขั้นตอนและกระบวนการทอผ้า วิธีการถ่ายทอดความรู้การทอผ้า เป็นต้น โดยการสังเกตกระบวนการผลิตและการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการทอผ้าไหมอย่างละเอียด การสาธิตโดยเน้นลวดลายโบราณซึ่งเป็นอัตลักษณ์ชุมชนบ้านนาเสียว โดยผู้สาธิตได้แก่ นางลัดดา ฐานวิเศษ นางอุทอง จ้าวนาเสียว นางกิมไล้ ฐานหมั่น และนางคุณมี โชคสวัสดิ์ ภูมิปัญญาทอผ้าอาวุโส เป็นผู้ดำเนินการสาธิต เริ่มตั้งแต่การเตรียมเส้นไหม การออกแบบลวดลาย การย้อมสีธรรมชาติ และการทอเป็นผืนผ้า กิจกรรมที่ดำเนินการในขั้นตอนนี้ต้องใช้เวลานานและมีหลายขั้นตอน โดยมีนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิเป็นผู้รับการถ่ายทอดความรู้

7) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ การถ่ายทอดความรู้และแนวทางการจัดการความรู้กระบวนการทอผ้าไหมบ้านนาเสียว โดยสมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมบ้านนาเสียว ได้ประชุมเพื่อช่วยกันตรวจสอบและแก้ไขข้อมูลให้ถูกต้อง

8) เขียนรายงานการวิจัย และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูลรายวัน ใช้วิธีวิเคราะห์และตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลในประเด็นต่างๆ และตรวจสอบซ้ำกับผู้ใช้ข้อมูลจนกว่าข้อมูลจะอิมตัว คือถูกต้องและครบถ้วน การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จะดำเนินการการวิเคราะห์ข้อมูลเมื่อการสิ้นสุดการเก็บข้อมูล โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) การจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและจำแนกวิเคราะห์ตามประเด็นคำถามการวิจัย เป็นการวิเคราะห์ตีความหมายของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนาม โดยใช้แนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของสุมังค์ จันทวานิช (2551, 17 - 64) ซึ่งประกอบด้วยการใช้แนวคิดทฤษฎีและกรอบแนวคิดสำหรับการวิเคราะห์ การตรวจสอบข้อมูล การจัดบันทึกและทำดัชนีข้อมูล การทำข้อสรุปชั่วคราว การจัดการข้อมูล และการสร้างข้อสรุปข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์